

da v tem diskurzu spekulativnih jezikovnih iger prevzame odgovornost za spekulacijo o legitimiranju znanstvenega diskurza, ki izhaja iz njenega razmerja do družbe in države (katero je načeloma enako razmerju med sredstvom in smotrom). Na ta način poskuša Lyotard opozoriti na državno patronažo nad funkcijo vednosti: vednost nima druge končne legitimnosti kot služenja smotrom, h katerim teži tudi praktični subjekt, ki je avtonomna kolektivnost (str. 64).

Zdi se, da ima univerzitetna vednost tudi drugo stran, ki zadeva načine oziroma strategije njenega prenašanja – poučevanja in kriterije njegove učinkovitosti. Učinek, ki ga je potrebno kontinuirano dosegati, se kaže kot prispevek šolstva k še večji učinkovitosti družbenega sistema. S tem se razkrijejo cilji šolstva in univerz – funkcionalno profesionalistično usposabljanje profilor v interesu (kapitalističnega) sistema. To pa ni edina pragmatika univerze. Druga pragmatika je utemeljena v raziskovalni dejavnosti, h kateri se vsiljuje natančnejša določitev: kapitalizem prinaša rešitve za znanstveni problem. Tej dispoziciji ustreza financiranje raziskav in/ali raziskovalnih oddelkov s strani industrije, s čimer *Univerza/Država* popušča vplivu kapitalne moči in njeni nameri: povečati moč (str. 80).

V tem smislu prenašanje vednosti in sledenje vednosti ne bi smelo biti brezkonfliktno. Zato je Lyotardov ugovor slepemu sledenju toka zahteva po določitvi politik, ki jih je potrebno izvajati v času, ko vednost nima več svojega cilja in ko je avtonomija univerze zastarela, da bi se zagotovil izhod iz državnega funkcionalizma te vrste. Postmoderna znanost, ki sloni na ideji raziskav in raziskovanja, z zanimanjem za nedoločljivosti, pragmatične paradokse, konflikte z nepopolno informacijo itd., oblikuje teorijo svojega lastnega razvoja, s čimer spreminja smisel vednosti in na ta način legitimira modele razlike, razumljene kot paralogije. Paralogijo lahko razumemo kot kritiko Habermasovega koncepta komunikativnega delovanja – modela za doseganje horizonta konsenza. Lyotard smatra Habermasov model za enega od komponent sistema, s katerim le-ta ohranja in izboljšuje svojo učinkovitost, ki tvori predmet administrativnih postopkov v Luhmannovem smislu (str. 103). Legitimiranje skozi paralogijo je zato potrebno razlikovati od inovacije (konsenza), ki jo sistem narekuje in uporablja z namenom, da bi izboljšal svojo učinkovitost. Paralogija zato vztraja na pripoznanju heteromorfije jezikovnih iger, s čimer doseže odlaganje momenta meta konsenza in izognitev terorju le-tega, istočasno pa pristaja na lokalne diskurzivne konsenze (podvržene razveljavitvi), ki so doseženi med aktualnimi akterji. Lyotard meni, da takšna usmeritev ustreza razvoju družbenih interakcij, kjer začasna pogodba izpodrinja trajno institucijo, se lokalizira in na ta način ohranja učinkovitost ter hkrati ponuja možnost za neko alternativno politiko prihodnosti.

Lucija Mulej

George Soros: Globalizacija. Tržič: Učila International, 2003
184 strani (ISBN 961-233-533-8), 4.990 SIT

prevod Tanja Štumberger

Izziv nove informacijske in komunikacijske tehnologije, ki omogočata in izsiljujeta odpiranje v širši prostor, pomenita nekakšno infrastrukturo nastajajoče globalne družbe. Ko govorimo o tokovih, postaj v kontekstu globalizacije razmišljanje o lokacijah kot alternativnih izključenostih v prostoru neprimerno. Vendar pa se – po drugi strani – zaradi soočanja s težavami, ki jih ni moč rešiti individualno ali nacionalno, postavlja problematika individualnega, lokalnega, nacionalnega in globalnega. V tem smislu teritorialno izključenost in posesivnost nadomešča ubikviteta (povsod-prisotnost).

Knjiga je nastajala pred 11. septembrom, sicer pa ni zastavljena izključno teoretsko. Avtor datum namreč izpostavi, saj je bilo že pred tragedijo jasno, da vsi niso zadovoljni z globalizacijo; na to so nas opozarjali zlasti antiglobalisti. Njegov pogled na globalizacijo je iz "prve roke"; posamične teze argumentira z množico empiričnih analiz in podatkov. Vendar ne ostaja zgolj pri tem. Predlaga namreč številne praktične rešitve za boljše delovanje sistema. Kar pa je morda glavna teza knjige, je argument, ki skozi skrbno analizo obstoječih mednarodnih finančnih in trgovskih institucij pokaže, da so s podporo pri ustvarjanju bogastva zaostajale pri zagotavljanju drugih javnih dobrin.

Kot pravi sam, je cilj pisanja razložiti delovanje globalnega kapitalizma ter načine, kako bi ga lahko izboljšali. V ta namen gradi na ožji definiciji globalizacije; razume jo kot prosti pretok kapitala in kot povečanje prevlade svetovnih finančnih trgov ter multinacionalnih korporacij nad nacionalnimi gospodarstvi. Vsekakor je kompetenten za to področje. Je strokovnjak na področju finančnih trgov, prav tako pa že nekaj let preučuje negativne aspekte globalizacije (knjiga *Open society: Reforming Global Capitalism* in številni članki). Kot študent je Soros prisegal na filozofa Popperja (*Open Society and Its Enemies*), v kasnejših letih pa je ustanovil *Open Society Fund* (v letu 1979), namenjen odpiranju zaprtih družb ter pomoči že odprtim. *Soros Foundations Network* dandanes sestavlja več kot 30 fundacij iz Vzhodne in Srednje Evrope ter s področja nekdanje Sovjetske zveze, pa tudi iz Gvatemale, Haitija, Mongolije in Južne Afrike. Fundacije imajo skupen smoter, to je spodbujanje razvoja *odprte družbe*. Ena izmed fundacij v tej neformalni mreži je bila tudi *Open Society Institute – Slovenia (Zavod za odprto družbo Slovenija)* – kot nepridobitna organizacija, ki jo je Soros ustanovil leta 1992 v Sloveniji, s svojim delovanjem pa je prenehala leta 2000. Kljub temu je Soros s svojo filantropsko dejavnostjo v Sloveniji še vedno prisoten, predvsem v partnerstvu z Mirovnim inštitutom iz Ljubljane.

V posameznih poglavjih bralec lahko jasno začuti interaktivnost študije, česar se ne sme zanemariti. Nakazane smernice potencialno mogočega razvoja avtor strukturira v štirih poglavjih. V uvodu slikovito prikaže pomanjkljivosti globalnega kapitalizma. Kot najbolj očitno izpostavi prosto gibanje kapitala na eni strani ter nadzorovano gibanje ljudi na drugi strani. S tem je povezan osnovni *manko*: trg učinkovito ustvarja blaginjo, vendar pa ni ustvarjen za to, da skrbi za druge socialne potrebe. Nujna torej ni sprememba amoralnih trgov, pač pa vnos podsistema, kot je npr. MDS - Mednarodni denarni sklad, ki bi vključeval moralnost. Kar šteje za težji problem, je kolonizacija tržnih vrednot v mestih sistema, ki tega ne vzdržijo. Takšen problem seveda ni moč rešiti institucionalno, pač pa, če že govorimo o globalizaciji, svetovno nazorsko.

Avtor pravi, da globalizacija ni igra z ničelno vsoto, kar so npr. izpostavljali teoretiki odvisnosti (ti. *dependistas* – Cardoso, Frank, Faletto). "*Koristi presegajo stroške v tem pomenu, da je s povečanim bogastvom, ki ga ustvarja globalizacija, mogoče izravnati nepravilnosti in druge pomanjkljivosti globalizacije, pa še vedno ga nekaj ostane*" (str.8). Tu gre za diskrepanco med MFTI (*Mednarodne finančne in tržne institucije*) in mednarodnimi političnimi institucijami, kar je povzročilo izredno neenakomeren razvoj naše globalne družbe. Mednarodna trgovina in globalni finančni trgi namreč zelo uspešno ustvarjajo blaginjo, ne morejo pa neposredno poskrbeti za "javne dobrine", kot so potrebe po ohranitvi miru, ublažitvi revščine, skrbi za okolje, boljših delovnih razmerah in človekovih pravicah. V tem kontekstu avtor izpostavlja, da so antiglobalistični aktivisti zavedeni, ko poskušajo uničiti MFTI. Geslo "sink or shrink" STO je neproduktivno; namesto hujskanja proti STO (Svetovni trgovinski organizaciji) bi se morali boriti za enakopravno in učinkovito institucijo, ki bi služila socialnim ciljem, ki jih gibanje poskuša doseči.

V kontekstu globalizacije ne moremo mimo kritik zunanje pomoči državam (npr. pomoč Svetovne banke). Glavni protiarargument so koristi zunanje pomoči držav darovalk in ne prejemnic (pogoji pomoči prepogosto določajo nacionalni varnostni interesi, ki temeljijo na geopolitičnih vidikih in ne upoštevajo stopnje revščine ali značilnosti vlade, ki pomoč prejema). Problematika pa je tudi nadzor pomoči, ki je nacionalen, s čimer se preprečuje ustrezna koordinacija (priče temu smo bili denimo v Bosni).

V prvem poglavju se avtor posveča *Svetovni trgovinski organizaciji*. Kot Američan poda določene vidike, ki so morda spregledani. Kot prvega poda oceno, da je veliko lažje združiti moči javnosti pri nasprotovanju nečemu kot pri podpiranju nečesa. Na primeru STO poudari, da je v mnogih pogledih popolnoma razvita in najnaprednejša mednarodna institucija. Priznati moramo, da je bila uspešna pri oblikovanju mednarodnega prava, pa tudi pri izvajanju sodne funkcije. Kar pa se Sorosu zdi poglobitveno – našla je način uveljavljanja svojih sklepov. Navsezadnje imajo, kot poudari sam, kritiki prav, ko trdijo, da je STO pristranska v korist bogatih držav in multinacionalnih korporacij. Vendar Soros meni, da pristranska ni zaradi svojega mehanizma, ampak zaradi načina njegove uporabe in pomanjkanja podobnih učinkovitih struktur, ki bi si prizadevale za druge socialne cilje, kot so varstvo okolja, delovne in človekove pravice. Kot prvo bi bilo nujno odstraniti (ne)tarifne ovire za kmetijske izdelke (spomnimo se na boj *Kmetov brez zemlje* Srednje in Južne Amerike), tekstil in obutev.

Prav tako pa je *protidumpinška* zakonodaja osiromašila periferijo in ustvarila zelo neenakovredno igralno polje. Trgovinski sporazum NAFTA (*North American Free Trade Area*), v katerega so vključene ZDA, Kanada in Mehika, pomeni zmago neoliberalistične ideologije, ki se zlasti zavzema za neoviran prehod kapitala preko državnih meja. Takšna gospodarska politika naj bi prinesla blagostanje in enakomerno porazdelitev ekonomske moči v regiji, žal pa so njena neposredna posledica še globlje socialne in ekonomske razlike (obupne socialne razmere v najbolj južni mehiški zvezni državi Chiapas so ob podpisu prej omenjenega sporazuma 1. januarja 1994 privedle do množične ljudske vstaje – ki traja še danes – pod vodstvom *Zapatistične vojske za narodno osvoboditev*).

Avtorjev pogled je v delu konstruktiven; glede na to, da je moč STO njen mehanizem (ILO - Mednarodna organizacija za delo - ima zaradi šibkejše strukture veliko manjši vpliv), je le-tega potrebno inkorporirati v nove reforme in ne v revolucijo, kar pomeni prelom. Soros nakazuje, da v globalnem svetu postaja vse bolj jasno, da je potrebna *globalna reforma*, ki bi implicirala *trajanje*. Na to temo se vrača v naslednjih treh poglavjih. V drugem na podoben način analizira in sintetizira tematiko mednarodne pomoči. Tako MDS kot Svetovna banka sta zelo zaposlena z zagotavljanjem finančne in tehnične pomoči državam, ki so nesposobne tekmovati v globalni ekonomiji (nekdanje komunistične države in manj razviti). Vendar pa imata instituciji nekoliko različni vloge, kar prinaša mešane rezultate (avtor poda empirično evidenco posameznih neuspešnih primerov podpore). Zaveda pa se, da prihaja obdobje "*učljive civilizacije*", ki se mora biti sposobna učiti na lastnih napakah (o tem nas je seznanil tudi Beck v *Družbi tveganja*). V takšnem kontekstu je Svetovna banka začela z *Osnutki splošnega razvoja*, prav tako pa se pripravlja *Listina o strategiji za zmanjšanje revščine*. Predlogi SDR bi torej revnim državam pomagali na dva načina: posredno s pomočjo donacij in neposredno s pomočjo povečanja njihovih monetarnih rezerv. Torej bi bile donacije dopolnilo, ne pa zamenjava bilateralnih pomoči. Javno podjetje namreč ne more postati dvojni zasebni, vendar pa lahko veliko pridobi s pomočjo njegovega primera napak in prednosti.

V predzadnjem poglavju avtor na kratko predstavi *Multilateralne razvojne banke*. Da bi odpravili nenamerne negativne posledice, ker so trgi kapitala precej nedovzetni za vladne izdatke in nespravljivi glede akumuliranega dolga v obrobnih državah, je potrebno preoblikovati metode Svetovne banke pri kreditnih poslih. Soros kot prvi ukrep navaja večjo previdnost in pozornost do notranjih političnih razmer v državah, katerim se sredstva posoja. Lahko bi rekli, da se to že uresničuje – vsestranski razvojni okvirji si namreč prizadevajo za posvetovanje s civilno družbo, obenem pa je potrebno preprečiti interese zaposlenih po dominaciji.

V zaključku Soros pozornost usmeri v finančno stabilnost MDS. Kadar imamo opraviti z znanimi količinami, je pri trgih mogoče zaznati težnjo k ravnotežju, kar pa za finančne trge ne velja. Pristranskost, ki je že sama zakoreninjena v tržnih pričakovanjih, je eden izmed dejavnikov, ki oblikujejo potek dogodkov. Dvosmerno interakcijo med pričakanji in rezultati Soros poimenuje povratnost (*reflexivity*). Bori se za priznanje te ideje, saj po njegovem mnenju povratnost zagotavlja boljši okvir za razumevanje delovanja finančnega trga, kot pa to omogoča ideja

ravnotežja. V tem smislu zagovarja idejo vidne roke finančnih trgov; le-ta naj bi jih vodila in jim preprečevala iztirjenja. Če govorimo o današnjem času, to vidno roko predstavljajo ZDA s podporo Washingtona, kar je resda ustvarilo neenakomerno igralno polje. Vendar pa avtor meni, da je upanje na enakopravno polje utopija, in ne utopistika.

Analiza knjige kaže na prevladujoči položaj ZDA v globalni ekonomiji, torej *amerikanizacijo* homogenih in prav tako heterogenih enot v sistemu. Glede na to, da je konkurenca podlaga za sam proces globalizacije, bi le-ta potrebovala nove temelje in iz tega izhajajočo strukturo. Soros predlaga smer *odprte družbe*; opozarja nas, da hladna vojna na nek način ni bila nič drugega kot boj med odprtim in zaprtim sistemom. Vendar je bil položaj v tem času stabilnejši, kot je danes. Zato svojo vizijo *oprte družbe* poda korektno in pokaže, da je globalizacija v določenem pogledu svarilo, poziv k reformam in dejanjem. Po drugi stani pa predstavlja smernico k uspešnejši in mirnejši prihodnosti.

Tina Kogovšek

**Vlasta Jalušič: Kako smo hodile v feministično gimnazijo. Ljubljana: Založba /*cf., Lila zbirka, 2002
293 strani (ISBN 961-6271-45-8), 3.100 SIT**

Knjiga z duhovitim naslovom *Kako smo hodile v feministično gimnazijo* je izsek iz raziskave *Neodvisne ženske skupine v Sloveniji 1980 – 1995*, ki jo je v letih 1997/98 izvedla V. Jalušič s sodelavkami. Kot poudari avtorica, knjiga nima namena biti »prispevek k zgodovini Slovencev« niti »zgodovina« ali »izčrpna predstavitev feminizma«. Je pa želja opisati, ovrednotiti ter rešiti pred pozabo novo feministično gibanje v Sloveniji in deloma tudi širše, v nekdanji Jugoslaviji – kolikor je prvo bilo povezano s slednjim predvsem pred, manj pa po osamosvojitvi Slovenije. Hkrati pa ima namen tudi spodbiti dominantni in praktično edino veljavni mit o ustanavljanju *Republike Slovenije kot samostojne države* ter predstaviti tudi »alternativni«, »paralelni mit«, katerega nosilci so bili akterji novih družbenih gibanj.

Feministična gimnazija je razdeljena v dva večja dela. V prvem delu avtorica opiše zgodovinski potek gibanja, ga umesti v tedanji širši zgodovinski, družbeni in politični kontekst, pa tudi kontekst feminističnih gibanj po svetu, ter ovrednoti njegove rezultate. V drugem, obširnejšem delu, sledijo intervjuji z nekaterimi ključnimi aktivistkami in/ali teoretičarkami gibanja. Ti so izvrstna konkretizacija in dopolnitev prvega dela knjige. Hkrati pa je s (v glavnem realiziranim) poskusom intervjuvati vsaj eno aktivistko iz vsake skupine, dosežena tudi določena stopnja reprezentativnosti pogledov na tedanji čas in feministično gibanje. V. Jalušič tudi metodološko korektno opozori, da – še posebej zaradi statusa akterke v gibanju ter intervjuvanke v raziskavi – njen pogled v vlogi avtorice knjige ne more biti objektivni. Dobrodošla dodatka sta tudi krajši biografski podatki o intervjuvankah (s poudarkom na tistih, ki se nanašajo na sodelovanje pri gibanju) ter časovna shema z medsebojnimi povezavami feminističnih skupin v letih 1984 – 1995.

Že v uvodu avtorica postavi pomemben poudarek, ko novo feministično gibanje v Sloveniji umesti v kontekst začetkov procesov demokratizacije od sredine 80-tih let prejšnjega stoletja dalje. Feministično gibanje tako ni bilo ozko usmerjeno gibanje le za pravice žensk (ki naj bi jim bile po tedanji vladajoči ideologiji že tako ali tako dane), ampak je pomembno prispevalo tudi k razpravi in podpori drugim temam, ki so se izoblikovale v okviru ti. *novih družbenih gibanj*. Slednja so bila pomemben dejavnik demokratizacijskih procesov (vključno z oblikovanjem temeljev demokratičnih političnih institucij ter novega pravnega reda) v Sloveniji, katerih »zgodba« pa je bila – deloma tudi zaradi drže njihovih predstavnikov – bodisi potlačena bodisi jo je vsrkal in